

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laiksi (HE 50/2025 vp) – sisäministeriön lausunto

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia (612/2021) siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa enää olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja kiireettömiä terveydenhuollon palveluja kolmansien maiden kansalaisille, joiden oleskelu Suomessa on ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 27 kohdassa (147/2025) tarkoitetulla tavalla laitonta.

Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän olisi kuitenkin järjestettävä laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeen arviointiin perustuva välttämätön kiireetön hoito, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka jos epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden tai alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin. Raskauteen liittyvät terveystalvelut järjestettäisiin esityksen mukaan edelleen oleskelustatuksesta riippumatta. Lapsille tulisi järjestää tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuusina kuin hyvinvointialueen asukkaille.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi rajat ylittävstä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain (615/2021) muuttamista.

Sisäministeriö on osallistunut sosiaali- ja terveysministeriön johdolla valmistellun esityksen valmisteluun. Sisäministeriön rooli on liittynyt ennen kaikkea ulkomaalaisten oleskeluoikeutta koskeviin kysymyksiin ja laittomaan oleskeluun kohdistuvien vaikutusten arviointiin.

Esityksen yhteys maahanmuuttopolitiikkaan ja vaikutukset laittomaan oleskeluun

Ehdotetut muutokset perustuvat hallitusohjelman maahanmuuttopoliittisiin kirjauksiin, joilla pyritään tehostamaan laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden maasta poistumista ja poistamista sekä turvaamaan paremmin yleinen järjestys ja turvallisuus. Hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa vapaaehtoisen paluun ja maasta poistumisen paketin, joka sisältää muun ohella sen, että laittomasti maassa oleskelevalta poistetaan oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveystalveluihin sekä sosiaaliturvaan eli palataan tältä osin viime vaalikautta edeltäneeseen oikeustilaan. Esityksellä pyritään muun muassa poistamaan laittoman oleskelun kannusteita ja ehkäisemään sitä kautta laittomaan oleskeluun liittyviä ongelmia sekä lisäämään yleistä tietoisuutta ja ymmärrystä paluuvaihtoehdoista kohderyhmän piirissä. Tavoitteena on, että Suomessa laittomasti oleskeleva henkilö saa sellaisen terveydentilansa edellyttämän kiireellisen ja tarvittaessa yksilölliseen arvioon perustuvan välttämättömän kiireettömän hoidon, joka mahdollistaa henkilön terveydentilan osalta paluun kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan.

Ensisijaisesti henkilön, jolla ei ole oleskeluoikeutta, tulisi poistua maasta vapaaehtoisesti ja itsenäisesti. Henkilö voi tietyissä olosuhteissa ja tietyin edellytyksin saada myös tukea paluuseen ja uudelleenkotoutumiseen. Mikäli henkilö päättää jäädä maahan ulkomaalaislain vastaisesti, on kyse

henkilön omasta toiminnasta ja päätöksestä olla toimimatta lain velvoittamalla tavalla. Toimiva ja tehokas paluu- ja palautusjärjestelmä on ensisijainen keino torjua laitonta oleskelua.

Arvioitaessa muuttoliikkeiden taustalla olevia vaikuttimia, muuttoliikettä koskevassa tutkimuksessa käytetään vakiintuneesti veto- ja työntekijöiden käsitteitä. Tekijät, jotka vaikuttavat henkilön päätökseen palata oleskelumaasta kotimaahan, voivat olla taloudellisia, psykologisia tai henkilön tilanteeseen liittyviä. Päätöstä ohjaavat myös kotimaan houkuttelevuuteen vaikuttavat taloudelliset ja muut kuin taloudelliset tekijät.

On sinänsä hankalaa arvioida, mikä itsenäinen vaikutus terveystalouden laajuudella on henkilön valintaan pysyä maassa tai poistua maasta. Esimerkiksi Ruotsin Valtiokonttorin julkaisemassa selvityksessä Vård till papperslösa: Slutrapport av uppdraget att följa upp lagen om vård till personer som vistas i Sverige utan tillstånd, 2016:11 arvioitiin, ettei terveydenhuolto-oikeuksien lisääminen ollut todennäköisesti vaikuttanut mainittavasti henkilön kohdevaltiota koskevaan valintaan tai valintaan siitä, kuinka pitkään henkilö oleskelee maassa ilman oleskeluoikeutta. Selvityksen mukaan on kuitenkin kohtuullista olettaa, että oleskelun kestoon vaikuttavat kaksi tekijää: elinolosuhteet oleskelumaassa ja elinolosuhteet kotimaassa. Voidaan siten arvioida, että terveydenhuolto on osa sitä olosuhteiden kokonaisuutta, joka vaikuttaa yksittäisen henkilön tekemään arvioon siitä, onko laittoman oleskelun jatkaminen houkuttelevampi vaihtoehto kuin paluuvetoitteen noudattaminen. Esitetyn muutoksen voidaan siten arvioida vaikuttavan sekä itsenäisesti yhtenä osatekijänä että erityisesti yhdessä muiden veto- ja työntekijöihin vaikuttavien poliittisten ratkaisujen sekä laittomaan oleskeluun puuttumiseen ja paluiden ja palautusten tehostamiseen tähtäävien toimenpiteiden kanssa paluuta koskeviin valintoihin. Hallituksen esityksen jaksossa 2.1.7 on avattu tarkemmin sisäministeriön hallinnonalalla hallituskauden aikana toteutettuja laittoman oleskelun torjumiseen sekä paluiden ja palautusten tehostamiseen tähtääviä toimenpiteitä, joilla arvioidaan olevan yhteisvaikutuksia esityksen kanssa. Esityksen voidaan arvioida heikentävän Suomen houkuttelevuutta maahan jäämisen kannalta tilanteissa, joissa henkilöllä ei ole oleskeluoikeutta.

Ehdotuksen mukaan laittomasti oleskelevalle olisi annettava hänen ymmärtämällään kielellä riittävä ohjaus ja neuvonta siitä, mitkä hänen oikeutensa julkisiin terveystalouteihin ovat Suomessa. Kyse ei ole hyvinvointialueille säädettävästä uudesta tehtävästä, vaan tämä tulisi toteuttaa terveydenhuollossa osana tavanomaista hoidon tarpeen arviointia ja hoitosuhdetta, kuten muun muassa potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) potilaan tiedonsaantioikeudesta säädetyn mukaisesti edellytetään. Laittomasti oleskelevaa henkilöä olisi myös informoitava, että kiireettömiin jatkotutkimuksiin ja -hoitoon hänen tulisi hakeutua kotimaahansa tai pysyvästi asuinmaahansa taikka itsemaksavana yksityissektorin palveluihin. Osa maassa laittomasti oleskelevista henkilöistä ei ole välttämättä hakenut Suomesta mitään oleskeluoikeutta eikä heidän oleskelunsa Suomessa ole muutoinkaan tullut maahanmuutto- tai ulkomaalaisvalvontaviranomaisten tietoon. He eivät näin ollen ole palautustoimenpiteiden, mutta eivät myöskään muiden paluuseen kannustavien toimenpiteiden kuten paluuneuvonnan piirissä. Terveystaloudessa annettava neuvonta ja ohjaus olisi tämän vuoksi omiaan lisäämään kohderyhmän keskuudessa tietoisuutta siitä, että maahan jääminen ilman laissa edellytettyä oleskeluoikeutta ei ole sallittavaa. Vaikutuksia tiettyyn henkilöryhmään on vaikeaa arvioida, mutta tietoisuuden lisäämisen voidaan arvioida vaikuttavan paluuhaluuteen.

Kohderyhmästä ja laittoman oleskelun käsitteestä

Ulkomaalaisen henkilön oleskelun laillisuus ratkaistaan ulkomaalaislainsäädännön perusteella. Ehdotetussa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 b §:ssä viitataan ulkomaalaislain 3 §:n 27 kohtaan. Kyseisen kohdan mukaan laittomalla oleskelulla tarkoitetaan

sellaisen kolmannen maan kansalaisen maassa oleskelua, joka ei täytä tai ei enää täytä Schengenin rajasäännöstössä säädettyjä maahantulon edellytyksiä tai ulkomaalaislaissa säädettyjä maahantulon tai maassa oleskelun edellytyksiä. Määritelmä mukailee Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä jäsenvaltioissa sovellettavista yhteisistä vaatimuksista ja menettelyistä laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi 2008/115/EY säädettyä vastaavaa määritelmää. Direktiivin 3 artiklan 2 kohdan määritelmän mukaan laittomalla oleskelulla tarkoitetaan sellaisen kolmannen maan kansalaisen oleskelua jäsenvaltion alueella, joka ei täytä tai ei enää täytä Schengenin rajasäännöstön 5 artiklassa (rajasäännöstön muutoksen jälkeen 6 artikla) määrättyjä maahantulon edellytyksiä tai muita maahantulon, maassa oleskelun tai asumisen edellytyksiä kyseisessä jäsenvaltiossa. Vastaava määritelmä sisältyy myös Euroopan komission ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi yhteisen järjestelmän perustamisesta unionissa laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten palauttamiseksi ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/115/EY, neuvoston direktiivin 2001/40/EY ja neuvoston päätöksen 2004/191/EY kumoamisesta (ns. paluuausetusehdotus).

Termi laitton oleskelu sai kritiikkiä lausuntokierroksella. Valmistelun aikana harkittiin myös muun terminologian käyttämistä, esimerkiksi ilmaisua oleskelu ilman oleskeluoikeutta. Muun ilmaisun käyttäminen edellyttäisi kuitenkin käsitteen määrittelemistä ja sen sisällön avaamista erikseen, koska muilla käsitteillä ei ole vakiintunutta juridista sisältöä. Ratkaistavaksi tulisi samalla, viitattaisiinko käsitteellä samaan henkilöryhmään, joka oleskelee maassa ulkomaalaislain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitetulla tavalla laittomasti, vai kuuluisiko henkilöryhmään myös esimerkiksi unionin kansalaisia ja heihin rinnastettavia, joiden kohdalla edellytykset yli kolmen kuukauden oleskelulle Suomessa eivät täyty. Jos uudella termillä tarkoitettaisiin samaa kuin mitä ulkomaalaislaissa tarkoitetaan laittomalla oleskelulla, lainsäädäntöön luotaisiin kaksi eri termiä, joilla tarkoitetaan samaa asiaa.